

УДК: 371.311.6

А. Д. Цимбалару

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В ШКОЛІ І СТУПЕНЯ: ПІДГОТОВКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОШКІЛЬНОЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

У статті розкривається зміст підготовки педагогічного колективу та особливості організації його діяльності з педагогічного проектування освітнього простору в школі І ступеня в системі внутрішньошкільної методичної роботи.

Ключові слова: освітній простір у школі; педагогічне проектування освітнього простору; підготовка вчителя до педагогічного проектування; внутрішньошкільна методична робота.

Постановка проблеми. В умовах переходу до полісуб'єктної освіти активізується пошук ресурсів забезпечення її якості й ефективності. Виокремлення педагогічного проектування освітнього простору в школі як ключового механізму досягнення цієї мети потребує відповідної підготовки вчителя та організації його діяльності в системі внутрішньошкільної методичної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній літературі знайшли відображення такі аспекти досліджуваної проблеми: підготовка майбутніх учителів до проектування (О. Безпалько, В. Безрукова, В. Веселова, О. Коханко, Е. Крюкова, І. Шапошнікова); проектування у системі післядипломної освіти (Л. Ващенко, Ю. Громико, Н. Зотова, Н. Масюкова), використання методу проектів в управлінській діяльності (Л. Калініна, Т. Капустеринська, І. Колеснікова); проектна діяльність учителя (Е. Заір-Бек, С. Конюшенко, А. Новиков). Проведений аналіз засвідчив, що поза увагою дослідників залишається такий об'єкт проектування, як освітній простір школярів (передусім початкової ланки), а отже, проблема *підготовки та організації відповідної діяльності педагогічного колективу в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.*

Виклад основного матеріалу. Нами виокремлено завдання, спрямовані на забезпечення ефективної підготовки до педагогічного проектування освітнього простору в школі І ступеня і відповідної організації діяльності педагогічного колективу, зокрема:

- змістове та інформаційно-методичне забезпечення підготовки вчителів до педагогічного проектування освітнього простору в школі І ступеня;

-структурування методичної роботи із забезпечення адекватних форм і методів;

-активізація професійного само- і взаєморозвитку педагогів у контексті вирішення проблеми.

Вивчення теоретичних засад окресленої проблеми, а також аналіз результатів дослідження стану організації означеної діяльності педагогів у практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів засвідчили, що назріла необхідність розроблення *методики підготовки вчителів до педагогічного проектування освітнього простору в школі I ступеня*. Ураховуючи результати аналізу стану готовності педагогів до означеної діяльності, ми пропонуємо методику, яка складається із *трьох кластерів*, де, за потребою, перший або і перший, і другий можуть «випадати». Наприклад, якщо у школі організована проектна діяльність молодших школярів і вчителі ефективно використовують метод проектів, перший кластер виявляється зайвим. За умови, якщо педагогічний колектив активно долучається до розроблення методичних, дидактичних та інших педагогічних проектів, підготовка до проектування освітнього простору в школі I ступеня має починатись відразу з третього кластера. Така побудова враховує фактор складності сприйняття наукових положень, де покрокова процедура підготовки сприяє її ефективності. Так, найменший ступінь складності виявила підготовка вчителів до використання методу проектів. Далі, опанувавши навички організації проектної діяльності учнів, учителі шляхом порівняння краще оволодівають навичками організації власної проектної діяльності. Завершальна фаза передбачає детальне ознайомлення з окремим етапом педагогічного проектування, який безпосередньо стосується розроблення моделі освітнього простору в школі I ступеня.

З урахуванням окресленого, *перші два кластери було об'єднано у програму спецкурсу «Проектна діяльність учителя і учня початкової школи»* (рекомендована Міністерством освіти і науки України, лист від 24.07.2007 р. № 1.4/18 – 1702) [3]. Вона складається з трьох блоків – інформаційного, змістового і контрольнo-узагальнюючого. У першому блоці подано пояснювальну записку та навчально-тематичний план. Другий блок представлений двома модулями: «Підготовка вчителя до організації проектної діяльності молодших школярів» (укладач О. Онопрієнко) і «Підготовка вчителя початкової школи до здійснення проектної діяльності» (укладач А. Цимбалару). Третій блок містить матеріали для поточного і підсумкового тестування. Структура та змістове наповнення програми логічно вмотивовані: спочатку вчителі сприймають і усвідомлюють теоретичний матеріал, а потім переносять його у практичну сферу. Зазначимо, така побудова програми дозволяє використовувати її автономно як в цілому, так і кожен її модуль окремо (у тому числі у системі післядипломної педагогічної освіти та у вищих навчальних

зкладах, які здійснюють підготовку педагогічних працівників за напрямом «Початкова освіта»).

Виокремлення *третього кластера* ґрунтувалось на розумінні моделювання як окремої процедури у процесуальній схемі педагогічного проектування. Це передбачало актуалізацію знань та детальне вивчення освітнього простору як об'єкта цілеспрямованого перетворення, виявлення його характеристик, властивостей, структурних компонентів тощо, вибір способів, рівня змін, визначення напрямів, у яких розгортатиметься модель, формулювання гіпотези щодо побудови моделі, вибір типу моделі. Цей кластер забезпечується окремою *програмою навчального курсу* для вчителів початкової школи «*Основи моделювання інноваційного освітнього простору в загальноосвітньому навчальному закладі*» [4]. Вона розроблена з урахуванням результатів, отриманих під час вивчення стану підготовки вчителів до педагогічного моделювання освітнього простору в школі І ступеня у практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів, і затверджена Вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол Вченої ради від 25 лютого 2010 р. № 3) для використання як у системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи, так і для організації освітньої діяльності методичних кабінетів (центрів). Програма складається з трьох блоків – інформаційного, змістового і контрольнотезагальноючого. Змістовий блок представлено двома модулями: «Підготовка вчителя до педагогічного моделювання» та «Інноваційний освітній простір у школі – об'єкт педагогічного моделювання». Він реалізується шляхом організації лекцій та семінарів-практикумів. Навчальний курс характеризується збалансованістю щодо надання теоретичного і практичного матеріалу, використання групових й індивідуальних форм та методів.

Кожна програма методично забезпечена розробками семінарів-практикумів, які представлені у публікаціях [1; 2; 5]. Ураховуючи специфіку обраного об'єкта проектування, підготовка до означеної діяльності організовувалась у системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи. Вона будувалась на розумінні поняття «система науково-методичної роботи в школі».

Аналіз вітчизняної і зарубіжної фахової літератури та здобутків шкільної практики свідчить, що сутність цього поняття полягає у створенні системи заходів з відповідним змістом, певними формами і методами науково-методичної роботи, які сприятимуть формуванню творчо спрямованого розвивального середовища навчального закладу, що, у свою чергу, спонукатиме вчителів до переходу на нові функції – вчителя-проектувальника педагогічних об'єктів, вибір яких відповідає запитам сучасності й враховує загальнолюдські і національні ціннісні виміри міжпарадигмальної педагогічної дійсності.

Реалізація нових для традиційної школи функцій проектувальника такого складного об'єкта, як освітній простір у школі I ступеня вимагає підготовки вчителя в системі науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу не в дискретному, а в синтезованому вигляді з використанням інноваційних форм і методів. Такий підхід передбачає залучення вчителів до *використання здобутих знань і умінь на практиці* спочатку на рівні репродуктивного відтворення, а потім на творчому рівні виконання проектів різного ступеня складності.

З урахуванням цього в дослідницькому процесі відбувався добір і структурування заходів, орієнтованих на організацію підготовки до проектування освітнього простору в школі I ступеня на теоретичному, практичному і творчому рівнях. У результаті було побудовано орієнтовну структуру внутрішньошкільної методичної роботи (схема). Вона охоплює *колективні, групові й індивідуальні форми*, які спрямовують внутрішньошкільну науково-методичну роботу на ознайомлення вчителя з засадами педагогічного проектування освітнього простору в школі I ступеня (семінари і лекції) і реалізацію одержаних знань та умінь на практиці через залучення його до участі у роботі методоб'єднання, творчої майстерні, школи передового досвіду. Провідними організаційними формами були обрані тренінг, практикум, педагогічний аукціон, педагогічний фестиваль, «симпозіум піратів» та ін.

Зазначимо, що проведення кожного заходу передбачає отримання певного проміжного продукту діяльності вчителів: доробок з визначенням або уточненням понятійного апарату з проблеми (словники, тезауруси, глосарії); науково-методичний супровід (бібліографія з теми; конспекти наукових джерел з проблеми; збірки статей, доповідей, виступів тощо; карти ресурсів; алгоритм педагогічного проектування; опис ефективних форм представлення результату), діагностичні матеріали (анкети, опитувальники та ін.). Всі одержані матеріали складають «творчий портфель» учителя.

Щодо обраних методів зауважимо, що більшість становлять інтерактивні методи як найбільш доцільні для обраних форм. Серед них, зокрема, такі: асоціативна квітка, програмований контроль, ау, струмок ідей та ін. Також доцільними для організації означеної діяльності є методи дидактичної гри (рольова гра, прес-конференція); бінарні: наочно-індуктивні (антивірус, куток), наочно-дедуктивні (синтез думок, цеглина до цеглини, збери пазли), практично-евристичні (розв'язання вузлів, акваріум); ситуативні тощо.

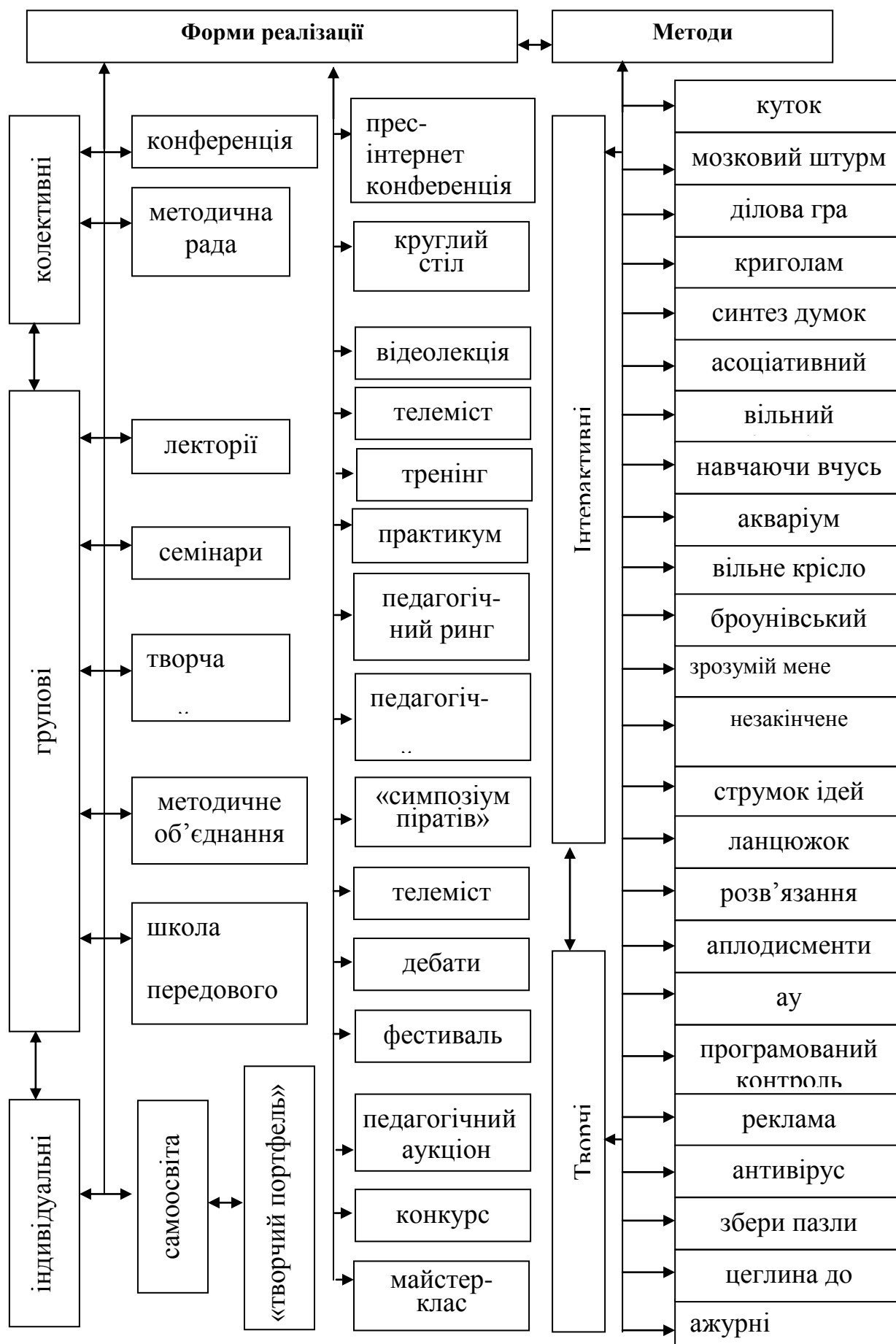

Схема. Орієнтовна структура внутрішньошкільної методичної роботи

Підготовка й проведення *методичної ради як колективна форма роботи* здійснюється з метою актуалізації можливостей і перспектив, які відкриває оволодіння вчителями знаннями і навичками педагогічного проектування означеного об'єкта. За рішенням методичної ради науково-методична робота у загальноосвітньому навчальному закладі спрямовується на опанування колективом учителів, які працюють у початковій ланці, цього виду діяльності. Окрім зазначених у орієнтовній структурі, форми і методи проведення відкритої методичної ради можуть бути обрані кожним закладом довільно, залежно від особливостей його типу, складу педагогічних працівників тощо.

Далі конкретизуємо *групові форми* організації діяльності педагогічного колективу школи I ступеня з проектування освітнього простору в ній у системі науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу. Так, за результатами ранжирування пріоритетною для оволодіння новаціями виявилась така форма методичної роботи, як *семінар-практикум*. Тому її було обрано провідною груповою формою для підготовки вчителів до проектування освітнього простору в школі I ступеня. Ураховуючи, що проблема проектування освітнього простору в школі I ступеня містить великі обсяги теоретичних (філософських, психологічних, педагогічних) положень, було обрано і таку форму, як *лекція*. Саме ці групові форми забезпечують належний теоретичний рівень підготовки колективу до означеної діяльності і реалізуються за розробленою методикою відповідно до затребуваних кластерів.

Окрім вищеназаних групових форм, також було обрано *творчу майстерню, методичне об'єднання вчителів початкової школи (або кафедри) і школу передового досвіду* як ефективні для опанування необхідних для проектування означеного об'єкта знань та умінь як на практичному, так і на творчому рівнях. Робота творчої групи і методичного об'єднання (кафедри) початкової ланки відбувається шляхом реалізації кожного з кластерів методики підготовки вчителів до педагогічного проектування освітнього простору в школі I ступеня (відповідно до запропонованих у розробках семінарів завдань). Школа передового досвіду покликана вивчити, проаналізувати продукти і результати підготовки до проектування освітнього простору в школі I ступеня за кожним з обраних кластерів, ознайомити з ними інших, поширюючи досвід і узагальнюючи судження, думки і пропозиції для рефлексії. Детальні плани засідань творчої групи (майстерні), методичного об'єднання і школи передового досвіду, які апробовані у школах різних регіонів країни представлено в публікаціях [1; 2].

Серед *індивідуальних* форм організації підготовки до проектної діяльності вчителів у системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи було визначено *самоосвіту*. Завдяки участі у різноманітних заходах внутрішньошкільної науково-методичної роботи вчитель підвищує свій творчий потенціал, розширює діапазон креативності у професійній

діяльності, що спонукає до самостійної роботи над підвищенням фахового рівня з обраного напрямку. Систематизації надбань сприятиме складання «творчого портфеля», орієнтовний зміст якого може бути таким.

I. Сторінки теоретичного матеріалу:

1. Глосарій (тезаурус, словник понятійного апарату проблеми).

2. Бібліографія, список літератури.

3. Конспекти опрацьованих джерел інформації, дайджести, ксерокопії, скановані матеріали тощо.

4. Збірка статей, доповідей, виступів, рефератів, підготовлених вчителем безпосередньо.

II. Сторінки практичного доробку:

1. Схеми, таблиці, моделі, алгоритми діяльності, плани.

2. Діагностичний інструментарій (анкети, тести, опитувальні листи для виявлення проблемного поля, запитання для інтерв'ювання тощо).

3. Скарбничка моделей (орієнтири для розробки прогностичної моделі, результати пілотажних досліджень, моделі власного освітнього простору, модель комунікативної взаємодії вчителя й учня та інші матеріали, що будуть отримані у процесі підготовки).

Зазначені форми сприятимуть:

- забезпеченню глибини змістового аспекту методичної роботи закладу освіти щодо організації проектної діяльності вчителя, формуванню вміння планувати та прогнозувати результати діяльності з проектування освітнього простору в школі I ступеня;

- забезпеченню системності організації проектної діяльності вчителя в методичній роботі закладу освіти і формуванню його компетентності в теорії і практиці педагогічного проектування освітнього простору в школі I ступеня;

- впровадженню інтерактивних, інноваційних форм і методів організації означеної діяльності вчителя в системі методичної роботи;

- проявам ініціативи і творчості під час проектування освітнього простору молодших школярів.

Висновки. Пропонований підхід до організації діяльності вчителів початкової школи з педагогічного проектування освітнього простору характеризується гнучкістю, адаптивністю до особливостей певного навчального закладу, збалансованістю щодо надання академічних знань і практичних умінь, наявністю можливостей для проявів творчості вчителів тощо. Разом з тим успіх такої роботи сприятиме переходу до проектування освітнього простору в школі як провідної складової педагогічної діяльності колективу в цілому. Перспективу дослідження вбачаємо у розробленні науково-методичного супроводу підготовки вчителя до означеного виду діяльності у системі післядипломної педагогічної освіти і вищих педагогічних навчальних закладах.

Список використаної літератури

1. Забродська Л. М. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: [науково-методичний посібник] / Л. М. Забродська, О. В. Онопрієнко, Л. Л. Хоружа, А. Д. Цимбалару. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – С. 3–117.
2. Педагогічне проектування / авт.-упорядник А. Цимбалару. – К. : Шкільний світ, 2009. – С. 4–89.
3. Онопрієнко О. В. Цимбалару А. Д. Проектна діяльність учителя й учня початкової школи. Програма спецкурсу для вчителів початкової школи / О. Онопрієнко, А. Цимбалару. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 28 с.
4. Цимбалару А. Д. Підготовка педагогів до проектування інноваційного освітнього простору школярів / А. Д. Цимбалару // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 38–41.
5. Цимбалару А. Д. Моделювання інноваційного освітнього простору в школі / А. Д. Цимбалару // Завуч. – 2012. – № 3 (477). – С. 1–19.

Анжелика Цимбалару. Педагогическое проектирование образовательного пространства в школе I ступени: подготовка и организация деятельности учителя в системе внутришкольной методической работы.

В статье раскрывается содержание подготовки педагогического коллектива и организации его деятельности по педагогическому проектированию образовательного пространства в школе I ступени в системе внутришкольной методической работы.

Ключевые слова: образовательное пространство в школе; педагогическое проектирование образовательного пространства; подготовка учителя к педагогическому проектированию; внутришкольная методическая работа.

Anzhelika Tsymbalaru. Pedagogical design of educational environment at primary school: training and activity arrangement of the teacher in the system of school methodological work.

The article reveals content and methodology of the pedagogical staff training and its activity arrangement on the pedagogical design of educational environment at primary school in the system of methodological work.

Keywords: educational environment at school, pedagogical design of educational environment, teacher training in pedagogical design; school methodological work.